

V R T E C.

Časopis s podobami za slovensko mladino s prilogo „Angelček“.

Štev. 8.

V Ljubljani, dne 1. avgusta 1916.

Leto 46.

Na travniku.

(Otroška domišljija.)

Glej, travnik mi je hosta,
zelena, lepo gosta:
drevesa so mi trave,
jelenčki so pa krave.

Cvetice so tam graščine,
njih listi grajske line,
v obiske pa čebele
prihajajo vesele.

Stotine jih obleta,
pa snaži in pometa,
pa pije tam medice,
odnaša prah s cvetice,

Metuljčki so tam ptice,
imajo perutnice,
le škoda, da brez petja
se vsedajo na cvetja.

Tembolj pa grilček piska,
pastir pri čredi vriska,
a zolj debelo poje,
čebela gode svoje.

Otroci srečni, mladi
smo v gozdu tam kaj radi:
pa trgamo cvetice
in veščamo glavice.

Ob nevihti.

Otožno gozd je zašumel,
in ptičev zbor je onemel,
povesil se je težki klas,
utihnila je šumna vas.

Glej, čez vasico, čez polje
oblaki črni se podé;
že bliska se, udarja grom,
preti končati kmetov dom.

A sveti Jurij nad vasjó
razvedril temno bo nebo;
on rešil kmetu bode last,
ker molil njemu je na čast!

Slavko Slavič.

Mešlar Francek in njegov brat Peterček.

Fr. Pravda — Jožef Gruden.

XV.

Konopaskovi so se odpravljali na pot. Francek si je pripravljaj voziček. Peterček mu je pomagal. Dogovorila sta se z gospodom župnikom in z gospodom učiteljem, da ju nekaj časa ne bo v šolo. Francek je bil že itak izpolnil dvanajst let in je hotel ponavljati s Peterčkom verouk in druge predmete, katerih se je bil naučil. Res, prav sposoben je bil za to in tudi trdil se je ž njim.

Stric Bojan jima je pri županstvu preskrbel potne liste. Hodila sta k njemu v vas, on pa k njima in jima je dajal dobra navodila, kako se morata vesti po svetu. S Franckom sta venomer premlevala nemščino; a če ju je hotel Peterček umeti, ju je moral vprašati, kaj sta govorila.

Doktorju sta sporočila, da bosta kmalu šla v Toplice. In dal jima je pisanje za dragega mu prijatelja, profesorja Korena v Prahi.

Prišel je zadnji dan. Voz je stal pred vrati. Hrano, perilo in obleko ter različne reči za vse slučaje, kakor: žlice in nože, vrvi in špago, šivanke in žeblje, niti in kosce platna za zaplate sta nosila dečka na voz. Naposled sta voz še nastlala s slamo in senom. Zateknila sta ob straneh obroče in nad te napela belo plahto.

Bilo je zvečer. Prijatelji so se sešli pri Konopaskovih, a mati je bila nekam potrta, češ, da se morda ne vrne več.

Bojan je dopovedoval to: »Toplice vam ne bodo škodovala, četudi vas ne bodo popolnoma izlečile. Ako ne boste popolnoma ozdraveli, vam bo vsaj odleglo. To morate poizkusiti na vsak način, da si ne boste nikoli očitali, da ste kaj zamudili.«

Gospodar in gospodinja sta materi segla v roko in ji obljubila, da jo spet sprejmeta, če ozdravi ali ne, in da bosta Francku in Peterčku pomagala, da prideta do rokodelstva in kruha.

Mati je bila ginjena, ko je vsem rekla »z Bogom«, zahvaljujoč se za vso ljubeznivost in stiskajoč dobrima gospodarjema roke.

Drugo jutro sta gospodar in gospodinja spremila potnike za vas prav do prvega klančka. Abraham se je zgodaj pripeljal. Kočijaž, po imenu Havelka, je hitel, švrknil po konjih, in voz je izgubil, preden so se vsi še enkrat poslovili.

Tudi pes Vohač je seveda šel z našimi potniki v Toplice. Vse ga je rado imelo. Posebna prijatelja sta bila s Peterčkom, venomer se ga je držal. Imel je novo jermenje. Privezala sta dečka psa k vozu. Podveznici sta povabila na oje, da bi ga lahko vsak hip zapregla. Ali zazdaj je bil še svoboden kakor onadva in je tekal, kamor in kolikor se mu je zdelo: zdaj pred vozom, zdaj za njim, zdaj pod njim.

Peterček je hotel iti korakoma ž njim vred in res ga je dohajal. Pes je lajal, skakal; Peterček je pobiral kamene, jih opljuvával in metal na

polje. Ali kmalu sta opustila to, upehala sta se, trudna sta bila. Psu to seveda ni storilo nič, iztegnil je jezik in sopel. Ali Peterčku je bilo slabo.

Opustil je torej burke in je z umerjenim korakom stopal poleg voza. Abraham je sedel na vozu, pa je vprašal Havelka, ali bi ne vzel na voz še teh dveh otrok?

Voznik ni hotel in se je izgovarjal, da je obljubil samo njiju mater vzeti s sabo.

Dejal je: »Mater peljem rad zastonj, ker je bolna; dečka sta pa zdrava in močna, naj le peš gresta do Prage.«

Abraham mu je hotel za Konopaskovko posebej plačati, ko se je ž njim pogajal. Ali voznik ni ničesar vzel. Sedaj mu je ponujal za pivo, da bi dovolil dečkoma sest, vsaj kadar so šli navzdol.

Pa voznik je odgovoril: »Imejte denar; kar bo treba, bom storil iz usmiljenja.«

Francek in Peterček nista mislila na to, da bi se smela peljati.

Ali Peterčku je vsekako prišlo na misel: Na tem vozu se bržkone prijetno sedi, človek je pod plahto in na slami.

Pobahal se je proti bratu: »Kadar bom velik, si bom tudi enkrat najel voz. Sel bom malo na stran, da ne bo solnce v me pripekalo. Zunaj se bo prašilo, ljudje se bodo potili od vročine, jaz bom pa položil glavo v koš, pa bo bingljalo z mano. Tako bo, kakor bi se zibal.«

Brat je dvomil o tem, rekoč: »Kdor se vozi v kočiji, tisti se lepo ziblje. Na takem pokritem vozu pa trese.«

Peterčku se je takoj zbudila želja, da bi poskusil, kako se vozi v kočiji. Pa se mu je inako storilo, da si je ne bo mogel nikoli privoščiti, ker bi baje to dosti stalo. Ali upal je, da bo kdaj v kakšno zlezal, da bo vsaj videl, kako je kaj v njej. Pa saj kočije ne morejo biti bolj prikladne, kakor je njiju voziček. Mati se peljejo v Prago kakor gospa.

»Le čakaj, Francek,« se je vzradostil, »ko bova za Prago, bova skakala kakor konjička.«

Da bi mu Francek verjel, je Peterček poskočil, tekkel in dirjal.

Proti Abrahamu in Havelku sta bila dečka vljudna. Kako tudi ne? Usmilila sta se bila moža njiju matere, torej jima morata biti hvaležna.

Ko je Havelka zlezal z voza, da bi šel malo peš, sta bila takoj dečka pri njem in sta se prijazno ž njim pogovarjala. On pa ni dolgo govoril ž njima, ampak sedel je zopet in ju je pustil, da sta tekla za njim.

Tega pa dečka nista vzela za zlo in nista mislila, da bi moglo biti drugače. Pa sta zopet pritekla k njemu, kadar je šel peš. Ako je kaj potreboval, sta mu storila; niti reči jima ni bilo treba. Zaupljiva sta bila in sta mu pripovedovala o šoli in svojem rokodelstvu. Kamor so prišli, sta vse opazovala. To bi moralo biti tukaj, ono pa tam. Breze bi dale metle, in rada bi mu jih nekaj naredila, če bi ne bilo na cesti.

Havelku je bila ta vljudnost malih Konopaskov všeč; ali ni bil ž njima prijaznejši in se je delal, kakor bi se prav nič ne zmenil zanja.

A dečka se nista ozirala na to. Nakrmila sta mu opoldne konja,

dala sta mu, da si je urezal njune pogače in sta se mu izkušala prikupiti popoldne kakor zjutraj.

In videl je mož, kako ljubita svojo mater. Sam je imel tudi otroke in si je želel, da bi ga enako ljubili.

Še bolj ga je pa iznenadilo, da sta se dečka tako vestno spominjala molitve. Redno sta molila zjutraj, opoldne in zvečer. Molila sta iz molitvenika in nekolikokrat na dan sta skupno molila tudi za mater.

Slišal je voznik tudi, kako je Francek poučeval mlajšega brata. Razlagal mu je sveto vero, računal ž. njim na pamet, dajal mu razne naloge in na tablico sta pisala, kadarkoli so razmere dopuščale.

Jako ga je veselilo, da sta vsakogar pozdravila, kogar sta srečala, in da nista šla mimo križa ali kapelice, da se ne bi bila pobožno odkrila.

To vse je moža naposled omehčalo. Kljuboval jima je prvi dan. Ali že zvečer jima je ponudil, da bi lahko spala na njegovem vozu. Svoj jutranji sklep, da dečkov ne bo vozil, je povsem opustil. Pa še sam ju je pozval, da naj sedeta.

Francek in Peterček sta se mu zahvalila za dobroto, rekoč: »Bog vam povrne, da vozite mater; midva rada tečeva.«

Voznik pa je vzel enega za drugim, pa ju je posadil k Abrahamu na voz. Ni hotel, da bi šla dol, ampak je šel rajši sam peš, kakor bi jima velel: »Hajdita dol, fantka, zdaj gre navkreber!«

Ali dečka nista na to čakala. Brž sta skočila dol, zdaj spet gor, skakala in poskakovala in gledala k materi, pa se zopet veselo peljala naprej.

Kabdal v miru in vojskinih časih.

Jože Plot.

Lani, ko so se vršila konjska prebiranja, je bil tudi Poljančev Rjavec vpoklican v vojaško službo. Tako je ostal njegov dolgoletni civilni bratec, ki je ravnotako kostanjev ko Rjavček, a mu je ime Ibrahim, sam, čisto sam v Poljančevem hlevu. In kar je še najhujše — tudi delo, ki sta si ga prej delila z Rjavčkom, je padlo z vsemi naporí vred na kosti ubogega Ibrahima. A sčasoma je dobil tovariša, skromnega in nezatnega sicer, pa saj je tudi najrevnejši družabnik dobrodošel, kadar je kdo zapuščen in nadložen. Ta pomoč se je prikazala z delom preobloženemu Ibrahimu v podobi starega, zaničevanega osla, ki sliši na ime Kabdal. Tako ime mu je namreč dal stric Peter, ki je financar in se razume tudi na zgodovino od vseh koncev in krajev. Stric pravi, da se je za Kabdala zval neki turški paša, ki je baje znal zelo hudo gledati, in Poljančev sivček gleda včasih ravnotako grdo kakor tisti turški Kabdal. Sicer pa to ni glavno.

Kabdal, to se pravi, Poljančev Kabdal je na splošno skozinskoz pohlevna in dobra žival. Svoje dobre lastnosti je pokazal zlasti zdaj o vojnih časih. Kabdal že skoro osem let domuje pri Poljančevih. Je nenavadno majhne postave, koščen in slokobeder, polomljenega hrbtnišča, neprimerno dolgih uhljev in ima košat, zelo razmršen rep. Menda ga je pustil pri hiši neki cigan, ki ni mogel drugače plačati svojih dolgov. Poljančeva Ivica še dobro pomni, ko jo je še kot čisto majhnega otroka posadil nekoč stric Peter na hrbtnišče Kabdalovo in je rekel: »I, i!« in Kabdal je planil čez dvorišče in Ivica, ki so jo varno držale stričeve roke, se je ustrašila in kričala, da so prileteli ljudje iz hiše in s ceste. Res, takrat je imel Kabdal še čisto divjo, cigansko kri. Toda kmalu se je umiril in postal krotek, neverjetno krotek in domač. Nastanili so ga v majhnem predelku šupe poleg svinjaka. Kabdal se je početkoma očitno zelo čudil svoji prečudni soseščini; zakaj kadar je zakrulilo v svinjaku, je prestrašen skakal po svoji staji, cepetal in ropotal na vse pretege, tako da so ga prišli mirit z opomini, ki so se včasih dokaj občutno vtisnili v njegovo kožo. Zbog teh nedoumljivih presenečenj je izprevidel, da je najboljše, v vsakem položaju in v vseh nevarnostih ohraniti hladno kri. Ščasoma se je dodobra vživel v svoje nove okoliščine. Kadar se je otvorila krulba, se je često sam odzval s svojim napol žalostnim i-a in nalahno, prav ponižno je potrkal s kopiti, kakor v znamenje, da ga nobena stvar na svetu nič več ne moti in ne bega.

Od začetka ni imel Kabdal pravzaprav nikakršnega rednega opravlila in dela. Kdo bi zaupal ciganu? In še poskusili niso njegovih zmožnosti. Poglavitna dolžnost je bila Kabdal, biti prijazen in potrpežljiv na vse strani. In revež je imel prilike več ko odveč, preizkušati to čednost na sebi. Poljančev Vladko in Ivica sta ga vlačila iz hleva in po njunih ukazih se je moral učiti lagodne, previdne hoje, umestnih kretenj in manir. Seveda pri marširanju in takovrstnih vajah ni šlo brez neprilik, kojih nerodnost je Kabdal premnogokrat zaznal na svojih uhljih. No, pa se mora reči, Vladko in Ivica sta sicer lepo in usmiljeno ravnala z živaljo, ki je kazala zelo postrežljivo naravo. Samo, kadar se je nadebudni sivček preveč »zbrihal« in mu je hotelo iti vse na hops, sta ga povlekla vsak za eno uho in ga zamerljivo karala: »Kako moreš biti tak divjak, Kabdal!« Včasih ni pokazal sivček prav nobene razumnosti za njune opomine, kakor da mu ne gre nobena beseda do srca, in je prav po cigansko skakal in kolo-vratil po dvorišču; takrat sta mu rekla otroka, da je cigan, in sta ga odgnala v hlev. Tudi gostje, ki so zahajali v Poljančevo gostilno, so radi sitnarili za njim. Tukaj je šele bila priljudnost na mestu! »Kabdalček, Kabdalček!« so klicali vsevprek. In če je ubogi sivček koga preslišal, je bila takoj zamera! Vsakemu gostu posebe se je moral predstaviti. Pri tem poslu je moral pred dotičnim gospodom kinkniti z glavo v poklon, moral privzdigovati svoja kopita, stopicati »parade-marš« in kdosi gavedi, kaj še vse. Tako ga je naučil Vladko, in Kabdal se je navadil olike... Pravzaprav pa je resnemu Kabdalju vse to igračkanje zelo malo prijalo. Če je le mogel,

se je umaknil kam za hlev, kjer je smukal in obiral staro steljo ter brez prestanka žvečil.

Dasi je Kabdal izredno majhen in suh, je vendar trdoživa, močna žival, in kmalu mu je bila poverjena častivrednejša naloga. Gonil je slamo-reznico, kadar je napravljaj hlapec rezanico za konje. Vladko in Ivica sta poganjala in sivček je pridno hodil v kolobarju, vedno enoinisto pot. »Kam to pelje, da nikamor ne pridem?« je očitvidno včasih pomislil in začuden obstal sredi svoje poti. »Si truden, Kabdalček?« sta ga božala otroka po smrčku. Kabdal ju je hvaležno pogledal in znova potegnil ročico. »Mora že prav biti,« je najbrže menil in je brez večjih odduškov nadaljeval brezkončno pot. Po takem delu mu je prinesel Vladko vedno kaj boljšega za pod zobe.

Ko je bil Kabdal šesto leto pri Poljančevi hiši, ga je privadil hlapec tudi za vprego in Kabdal je začel z vso spodobnostjo voziti. Od tedaj je njegov redni opravke, da prevažata meso iz klavnice domov in na trg. Poljanec ima namreč mesarijo in Kabdal se je tako udingal za pomočnika pri mesarski obrti. Pri tem poslu se je izuril Kabdal v izredno pogumno in hladnokrvno žival. Po cesti stopa tako premišljeno in pokojno, da ga ne spravi iz ravnotežja niti bič niti krič in šunder krog njega. Tudi pred tramvajem, pred katerim se straši celo plemenitejša konjska pasma, nima posebnega rešpekta.

Tako pridemo do važne izpremembe v Kabdalovem življenju in delovanju. Da je že toliko časa pri Poljančevih, se ima zahvaliti svoji pomilovanja vredni suhoti in navidezni neznatnosti. Zakaj oče Poljanec je šest let čakal in iskal zanj kupca. Pa komur je predstavil svojega »cigana«, vsak je prekinil pogajanja: »Kaj čem z oslom? In še cigan povrhu, zane-marjen cigan!« Tako je ostal Kabdal v Poljančevi šupi. Čez dan sta ga imela večinoma Vladko in Ivica v komandi, da je ekserciral, dvakrat na teden je hodil prečudni marš, goneč slamoreznico. O prostih urah je pohajkoval po dvorišču in okrog hleva; zakaj privezovati ga ni bilo treba, ker je bil tako zvest svojemu gospodarju, da ni uhajal na cesto. Navadno je ob takih prilikah tičal kod za hlevom, mulil oguljeno travo in obiral robidovje ter se medtem z vso radovednostjo in užitkom razgledoval po bližnji cesti, kjer drdrajo mimo vozovi in brzi cestna železnica; mimogredoči otroci so se ustavljali v gručah in čudoma opazovali zadovoljnega reveža, a Kabdal jih je samo pogledal in se ni nič čudil njihovi radovednosti. Na noč je moral v šupo, kjer je užival razne kakovosti netečne hrane in se med prebavo navduševal s povzdignjenim glasom za muziko, ki so jo v nizkih in visokih tonih ubirali sosedje v svinjaku.

Kakor rečeno, lansko pomlad je pa Poljančev Rjavček odrinil v »soldaški stan«. Ibrahim se je onemogel grozil nad delom, ki ga je dočakala njegova starost. Zakaj pri Poljančevih trpi prevažanje in vozarjenje včasih ves božji dan. Poljanec je premišljal v skrbeh in zadregi, kje naj dobi pripravnega vozača v teh časih, ko so naprodaj samo kljuseta in nežne, mlade živalce. Takrat se je spet oglasil stric Peter, ki je financar in sploh na

vse strani razumen mož. Velel je pripeljati predse Kabdala. Sivček je pristopical čez dvorišče z umerjenim, premišljenim korakom, kakor k važnemu opravku. Pa je bila tudi važna ura! Stric Peter ga je udaril čez pleča, a sivček je to voljno vzel na znanje in ni nič zameril, ker je pač čutil, da je bilo samo priznanje... Potlej ga je stric potegnil za uhlja in ga dobrovoljno vprašal: »No, kako bo kaj, Kabdalček?« Sivček je stal moško in odločno, še z repom ni ganil. »Pameten si, Kabdal!« je pohvalil stric. Za nameček mu je hlapec nadel komat in vpregli so ga v konjski voziček; moral je voziti po dvorišču gorindol in delati obrate. V občno zadovoljnost je dokazal svojo sposobnost. In so sklenili: Kabdal se preseli k Ibrahimu in zavzame Rjavčevo mesto! Hlapec je odpeljal Kabdala v konjski hlev in ga privezal k jaslim. Ko je ugledal Ibrahim svojega novega tovariša, je zarezgetal v svojem kotu in se začudil: »Jiii!« — »I-a, i-a!« je potrdil sivček. A še bolj se je začudil Kabdal, ko mu je prinesel hlapec za večerjo lepo dišečo rezanico iz svežega sena, potreseno z ovsom. Zakaj pripravljajo Kabdalu tako pojedino? »Večerjam kakor Ibrahim,« je tuhtal in hrustal okusno večerjo. »Aha, tako je ta reč. Ibrahim, aha! Potruditi se bo treba...« Še sredi noči, ko je trudni Ibrahim že davno položil svoje trudne kosti k počitku, se ni mogel sivček načuditi veliki odliki; s ponižnim, skromnim glasom, da ne bi zbudil svojega spoštovanja vrednega soseda, je zavriskal še enkrat: »I-a!«

Že drugo jutro je peljal Kabdal na Laverco sode. Kar samo je teklo po ravni cesti in vozniki so vpraševali hlapca, kje je dobil to čudno žival... Kabdal je bil zatopljen sam vase in ni dosti poslušal. Tako se je zgodilo, da je kar naenkrat obstal na cesti in se začel razgledovati po okolici. Hlapec ga je ošvrknil z bičem. »Aha!« je potrpežljivo ménil sivček in spet povlekel. Spomnil se je bil ravno na tiste davne čase, ko je, ves zaprašen, v ciganski družbi taval po tej cesti proti Ljubljani...

Ko sta se vrnila s hlapcem domov, ga je ta pohvalil, da se je dobro in pravilno obnašal; samo enkrat da ga je bilo treba opomniti z bičem. Popoldne je Kabdal spet vozil in naslednje dni do noči... V malo dneh je dobil Kabdal nov komat, ki ga ni tlačil in žulil kot prejšnji. Tako je napredoval do rednega vozača. Po svojih močeh nadomestuje Rjavčka. Voljo ima dobro, pravijo Poljančevi, pa tudi moči se mu pomnožujejo, odkar dobiva tečnejšo hrano. Seveda pripadejo njemu vedno manjši tovari kakor Ibrahimu. A vsak delež se pozna! Kar je podrobnejših opravkov, vrši vse Kabdal; manjše potrebščine za Poljančevo trgovino in gostilno; mesarija je pa že itak dalje časa v Kabdalovi oskrbi. Včasih so se nekateri spotikali že nad tem, da prevaža sivček po mestu meso: »Kaj bi z oslom!« Zdaj pa pravijo: »Vojska je vojska.« In stric še pristavljajo: »Ne poznate Kabdala!« In Kabdal je tudi videti zadovoljen; starcu se spodobi resnejše delo in ni zanj primerno, tavaiti po dvorišču...

Sicer pa, če ste radovedni in hočete поблиže spoznati vse vrlosti Kabdalove, imate priliko, da vidite na lastne oči Poljančevega »vojnege vozača«. Če ste v Ljubljani, pa greste kako popoldne proti Dolenjskemu mo-

stu, boste lahko videli, kako vozi Kabdal zaboje, cikorijo, metle in druge take reči iz mesta. In če ne verjamete, kar sem vam povedal, vprašajte Vladka, ki sedi na vozu in »fura«, ali pa Ivico, ki hodi zadaj in pazi, da se ne izgubi med potom kaka metla ali cikorija! Potem pa govorite, kdo in kaj je Kabdal!

Pod hruško.

(Kmečiška črčica.)

globoki globeli, pod Počakovim je stalo domovje Komatarjevih; prijetno domovje. Vseh skupaj je bilo v njem ravno deset duš, od hlapca Lojza pa do starega Komatarja, že osivelega dedka: oče Komatar in mati Komatarica; njuni otroci: 20 letna Cilka, 18 letna Pepca, 15 letni Jože, 10 letni Maks in 5 letni Ciril. Potem pa še pridna dekla Majda. Kakor ločeni od sveta so živeli ti Komatarjevi. Zakaj globel, kjer so se bili udomili njih pradedje, je bila močno globoka in komaj pristopna. Tukaj so bili v zatišju, na varnem, kakor v grobu. Življenje je šlo nad globeljo vriskaje svojo pot naprej in se ni ozrlo nikdar podse v tihi grob. Nobenega zvoka ni hotelo biti od tega vriskajočega življenja v dol, na mirno, globoko dno samujočih Komatarjev... Ali kaj so se menili Komatarjevi za življenje tam zunaj! To jim je bila deveta briga; morda bi se bili prej zanimali za lanski sneg. Imeli so svoj tihi kotiček in zadovoljni so bili z njim, zatopljeni v svojo lastno zemljo...

Ponižna, s slamo krita hiša je čepela pri Komatarjevih nekoliko na bregu, kakor stara, pridna mačka, ki čaka ves dan na miši ali na krta pri kakšni krtini. Na tej hiši se je razgledoval nizek, že malce nagnjen dimnik, ki je bil znotraj in zunaj ves sajast in očrnel, kakor z grehi preobložena duša nespokornika. Ozka, zamrežena okna pod široko vegasto streho so zaspano mežikala; in vežna vrata, napol polomljena, so se venomer pozibavala kakor omahujoč pijanček. Od vežnih vrat je vodila preko temnozelenega travnička močno uhojena steza do hleva samega, od hleva pa v vijugah do kozolca, od kozolca pa do napolrazpadle kašče, kjer je imela mati Komatarica vedno toliko opravkov. Kraj hleva je počivala grdo dišeča mlaka, ob kateri so brskale kokoši, in kjer se je najraje repenčil košati petelin z lesketajočim se perjem. Po sredi globeli, mimo hleva, je šumljal ozek potoček iz studenca zadaj za hišo, v gozdu; nad tem potočkom so se sklanjale stare, čmerikave vrbe tako leno, kakor da jim je dolgčas. Kadar je sijalo solnce, se je žuboreča vodica lepo lesketala v zlatih žarkih, in takrat je poletel preko nje gotovo kak poreden citronček, da se je nagledal svojih sijajnorumenih kril; mnogokrat je krožil nad njo tudi kačji pastir v tako nerodnih obletih, zdaj sem zdaj tja, nad vrbami in pod njimi, nad

Sedež modrosti.

(Oltarna slika v gimnazijski kapeli v Kranju.)

osvetljenimi valčki, da se je zaletel časih nehote v malega Komatarčka Cirila, ki je kaj rad brodil z zavihanimi hlačkami po plitvi strugi in iskal okroglih kamenčkov.

Zunaj kozolca, na vsaki strani pisane livade, pa so se v prožnem loku spenjale v breg do šustečega gozda bogate njive, s širokimi brazdami ločene druga od druge: tu je šumela rumena pšenica, tam se je težko klanjala visoka rž, dalje je sivela v ravni črti, ponosno kakor siva ravan, krepka koruza, nedaleč od nje se je v rahli sapi zibal oves... Hej, pa se je iznad drhtečega morja pšenice od časa do časa posvetila v solncu rdeča ruta, zalesketal se je srp! Brhka Komataričica Pepca je žela pšeničico; tudi Cilka je že prihajala od doma, v roki srp, vihrajočo ruto okrog vratu, dolgi kiti po hrbtu... To je bilo poleti kaj veselo življenje pri Komatarjevih!...

Ob času žetve je bilo, žvenčali so med pšenico srpi, Pepca se je držala na smeh, žarél je Cilkin obraz, in mati je bila vesela, in vesel se je odpravljal z vozom proti njivi oče, vriskal je pod kozolcem Jože, in Maks se je smehljaj od zadovoljnosti, — stari Komatar, sivi dedek, je pa ležal pod hruško za hišo, na mehki tratici, v ustih pipo, iz nje se je pa vil gost oblaček dima. Prijetno je bilo v senci pod košato hruško, in stari Komatar je bil kakor v nebesih. Ali vendar so bila dedkova lica mrka, ko so se ozirale njegove oči proti polju in so poslušala ušesa radostno vriskanje mladih ljudi.

»Tudi jaz sem bil nekdam tako mlad in tako vesel!« — je presunilo starca. »Ali vse je minilo... mladost in veselje... Zdaj so tako slabe moje noge, da ne morem dalje kakor iz hiše do te hruške. Kmalu še tako daleč ne bom mogel; lepega dne ostanem v sobi na postelji... in potem me poneso v grob...«

Bridko se je storilo dedku, ko je tako pomišljal. In vendar je pre-mišljal še dalje, kakor na ukaz.

»Nekdam sem tudi jaz obdeloval to zemljico domačo, pojil jo s potom svojega obraza, in bil vesel, kadar je rodila obilo, ter žalosten, kadar mi je bila nevhaležna za moj trud... Zdaj je pa v drugih rokah; ima jo moj Blaž, in od Blaža bo kmalu prišla v Jožetove roke... Hoj, kako sem vriskal nekdam, ko sem mlad in čil nalagal težke snope na voz!...«

Ali kmalu je dedovih žalostnih misli konec; kajti izza hleva po stezi pride Cirilček, razposajenček, poniglavi vnuček.

»Ej, dedek!«

»Kaj je, Cirilček?«

»Metulja sem ujel...«

»Metulja?!... Pokaži!«

Skakljajoč dospè Cirilček pod hruško in séde na trato kraj dedka.

»Daj, pokaži metulja!«

»Koj pokažem!« —

Fantiček tišči obedve roki tesno skupaj, kakor v molitvi.

»Kako me ščegeta!« — dé z veselimi, razsmejanimi očmi in pogleda deda.

»Ali je še živ?«

»Živ!« —

In kar naenkrat razpre Cirilček rokci; omahovaje sfrfota metulj po zraku.

»Citronček je« — reče ded.

»Pa še lepl!« —

Razposajenček je pa koj spet na nogah in v teku po travniku za izpuščenim citrončkom.

»Oha! Oha! ... Stoj! ...«

A metulj beži dalje, malo meneč se za dečkovo klicanje.

Ded se nasmehne.

»Cirilček! Nazaj pojdi, sem k meni ...«

Toda fantiček deda še čuje ne in teče za citrončkom naprej proti kašči ...

Stari Komatar puhne parkrat nagosto dima iz svoje pipe in se popravi na ležišču. V toplem vetriču se veje na hruški zdajpazdaj zganejo, in na tla pade zrel sad.

»Še enkrat bi bil rad otrok, še enkrat tak poniglavec kakor Cirilček!« — si zaželi stari Komatar in gleda zadovoljno za vnučkom, ki še vedno lovi metulja na travniku. »Kako hitro tečejo leta ... kako prehitro pretečejo leta mladosti! ... Tudi Cirilček bo enkrat dorastel ter enkrat morda osivel podelgal pod to-le hruško, kakor zdaj jaz ...«

Iz hleva kričé prižene z bičem v roki hlepec Lojz težka, marogasta vola, da gre ž njima gor na požeto njivo po naloženi voz.

»D-í-í-í! ... Stopita no ...«

Vola otepata z repoma in sklanjata glavi pod neprijetnim jarmom, Lojz pa ju venomer pridno naganja:

»Lajseb ... lá-á-ájseb ... Ne tako počasi ...«

»Tudi jaz sem nekoč tako-le poganjal!« — se spomni stari Komatar in zre za plečatim hlapcem, dokler mu ne izgine za ovinkom izpred oči.

S polja, po stezi proti domu, v prožni, skočni hoji nenadoma prihiti Pepca po malico, da jo nese žejnim in lačnim domačinom na njivo. Ko gre mimo hruške, obstane.

»Boste tudi vi pili, dedek?«

»Tudi bi, Pepca ...«

»Kaj pa?«

»Prinesi mi polič tolkovca, tistega sladkega ... veš!«

»Pa tolkovca, dedek! ...«

In Pepca odhiti skozi odprta vrata v hišo tako poskočno kakor veverica ...

»Hoj, mladost, kako si lepal!« — se nasmehne stari Komatar. »Tudi jaz sem hodil nekđaj tako prožno ... Zđaj pa še počasi komaj prestopim nekaj korakov ... Anka moja, kmalu bom prišel za tabo v grob ...«

Pri spominu na umrlo ženo se možu nehote orosi oko, kakor da je temna senca zakrila njegovo dušo.

Pepca se ročno vrne in postavi polič s tolkovcem na tla kraj dedka.
 »Tukaj ... Zdaj si ga le privoščite!«
 »Kako si pridna, Pepca ...«
 »Pridna ali nepridna ... zdaj moram koj nazaj na njivo, kjer me že čakajo ...«

Popravi si jerbas na roki in izgine z malico za košatim sadnim drevjem.

Stari Komatar se dvigne na obadva komolca in se vsede; a težko.
 »O ti presneta starost ti!« —
 Smehljaje prime za polič in ga prinese tresoč se k ustom.
 »Kako težko sedim ... Res nisem za nikamor več kakor za grob ...«
 Napravi par požirkov, postavi polič kraj sebe in se spet zlekne nazaj na mehko trato.

Topel veter poboža dedkova lica, ki so bila zgubančena in vela kakor preperela skorja. Nad njim pa, na hruški, v gostem vejevju, žvrgole sva-tovsko oblečeni liščki, in njihovi veseli pesmi odgovarjajo ravno tako ve-selo rumeni strnadi.

Cirilček se je vrnil; to pa tako nenadoma in tako polahkoma, da dedek njegovih stopinj niti čul ni. Glavo nekoliko nagnjeno, naročje polno modrih, ljubko smehljajočih se spominčic, se je pritihotapil k dedu, prav tikoma; tedaj pa je zavrisnil glasno:

»Nikarte dremati, dedek!«

Počasi odpre stari Komatar trepalnice.

»Ali si ti, Cirilček?«

»Jaz sem ...«

»Kje imaš pa citrončka?«

»Ga nisem dohitel ... Prinesel sem vam spominčic ... ali jih ne vi-dite? Tam pri potoku sem jih natrgal ...«

Spet zapre stari Komatar trepalnice. Cirilček pa séde kraj njeга; počasi stresa iz naročja spominčice in potrosi ž njimi dedka od nog do glave, tako da je namah ves moder od cvetic. Tudi na obraz mu natrosi Cirilček spominčic, na lica, na ustne, na oči in na čelo. Nato leže še sam na tratico in z dedkom vred zadremlje ...

Polagoma se solnce niža, v globel pa lega mrak. Od nekod iznad gozda se vršáje vzdígnejo šoje in lete nizko preko sadnega drevja, nad tihim Komatarjevim domovjem, na drugo stran potoka ter izginejo v gošči za logom.

Še vedno zvenčé na njivi svetli srpi pridnih žanjic. Po bregu navzdol, proti domu, pelje hlapec Lojz nažeto pšenico. Glasno zavrisne, da napolni ta vrisk vso globel in se razleže še daleč čez holme.

Cvetinimirski.

Gozd.

Tebi v krilo, senčni gaj,
srce sili žali polno,
ti hladu, miru mu daj,
leči dušo bolno.

S. Gregorčič.

Neka tajna sila vleče človeka v resno gozduo tihoto, katero moti le šustenje drevesnih vrhov in žuborenje skritih vrelcev. V gozdu se nam od veselja dvigajo prsi ter hlastno srkajo v sé oživljajoč zrak in vonjavo cvetlic. Na uho nam prijetno udarjajo mnogoštevilni glasovi krilatih pevcev, naše oko pa gleda in občuduje te tisoče in tisoče mladih in starih debel, ki kakor mogočni stebri in šibki svečniki v tem naravnem templju molijo proti nebu. Toda Bog ni ustvaril gozda samo za naše oko in uho, za naša pljuča in srce, ampak dal mu je še večjo, neizmerno veliko nalogo v svojem stvarstvu. Ti milijoni listov in igel imajo izvrševati napram zraku veliko nalogo: izločevati morajo iz ogljikove kisline nam tako dobro dejoči kisik, zato tudi v gozdu tako lahko dihamo. Zdravnik mnogim bolnikom odredi bivanje v gozdnem zraku in gozdni senci.

Gozd izravnava tudi zračno vlago, kajti za morjem je največji vodni nabiralnik na svetu. Gozd oddaje zraku polagoma, a stalno velike množine vlage in s tem preprečuje velike nalive, kakršni pogosto obiskujejo kraje, ki imajo malo gozdov. Kadar je dež, zabranjuje gozd, da ne steče voda takoj v dolino; in jo zadržuje z milijardami svojih listov in korenin pri sebi, jo nabira v mahovju ter jo pošilja potem kot oživljajoče vrelce in hladeče potočke v dolino. Ako se v gorah naenkrat izsekajo velike gozdne površine, se takoj prikažejo slabe posledice. Kmalu nastopijo hudourniki in grabijo s seboj zemljo, kamenje ter drevje in izpremenijo v trenutku rodovitne doline v žalostne puščave. Hudourniki s svojimi posledicami so prepogosto kazni za kraje, kjer se slabo gospodari v gozdovih.

V naših krajih nas gozdovi branijo tudi proti mrzlim vetrovom, ker obdajajo dole kot ogrevajoč plašč. Izkušnja uči, da je v gozdnatih krajih mnogo manj mrzlo, kakor na brezdrevesnih planjavah, kjer imajo vetrovi od vseh strani pristop in kjer mora zemlja oddati vso svojo toploto ter zato globoko zamrzne.

In druge koristi, ki nam jih nudi gozd? Daje nam les za zgradbe, orodja, kurjavo, goji nam zdravilna zelišča, jagode in gobe ter nam hrani divjačino.

Tajnostno šustijo nad nami stoteri in stoteri bukoví listi. Kaj nam hočejo razodeti? Čuj, povedati nam hočejo, kako važno nalogo je določil modri Stvarnik v svoji naravi njim in njihovim bratom, ki jih je na milijarde in milijarde. Listi so prevažni deli vsake rastline, brez njih bi moralo vsako rastlinsko bitje usahnuti. Z listi rastline dihamo, kakor

človek in žival s pljuči. Z njimi se tudi hranijo, — prebavljajo namreč sprejeto hrano in jo pretvarjajo v rastlinske snovi. Listje je rastlinam tako potrebno, kakor ljudem in živalim želodec in pljuča. Pozimi miruje rastlinsko življenje. Rastline takorekoč spijo zimsko spanje kakor mnoge živali. Ko pa pride v igred v deželo, tedaj mora rastlina začeti delati, da se razvije cvetje in da dozori nastavljeno sadje. V tem času potrebuje mnogo več hrane, kakor pozimi in zato ji da modri Stvarnik tudi listje. Ne samo s koreninami iz zemlje, ampak hrano si pridobiva tudi z listi iz zraka. Ako ji odvzameš listje, se ti rastlina žalostno posuši.

Vsak posamezen list je umetnina, tako mojstrska, kakor je ne more ustvariti nobena človeška roka. Čeprav tanek, sestoji vendarle najmanj iz 3 plasti: iz zgornje kože, iz spodnje kože in iz vmes ležečih listnih teles. List ima neizmerno veliko število majhnih odprtín, ki sprejemajo v sé zrak in ga po svojih vodih odvajajo v notranjost, kjer potem zrak razkrojijo v njegove sestavine; potrebne sestavine uporabijo za rast, nepotrebne pa izločijo. Bukov list ima okoli 200.000 takih odprtín ali luknjic. Pri večini rastlin se nahajajo te luknjice na spodnji listni strani, ker na zgornjo stran pride lahko prah in zamaši odprtine. Vsaka odprtina je tako urejena, da se lahko ali razširi ali zoži, kakor pač potrebuje več ali manj zraka. Listi so navadno široki, da pridejo z večjo zračno množino v stik. Med zgornjo in spodnjo kožico se nahaja nepreštevna množina zrníc, ki dajejo listu zeleno barvo. Njih naloga je, da razkrajajo zračno ogljikovo kislino ter dobivajo iz nje za rastlino ogljik, iz katerega povečini sestoji rastlina, listi, cveti in sadovi. Ob solčnih žarkih in s pomočjo sokov, ki jih dobivajo potom korenin, ustvarjajo bela zrnca, ki niso nič drugega nego skrob.

Ker rastlinski listi odvajajo zraku ogljikovo kislino in oddajajo kisik, zato je njihova okolica posebno močno napolnjena z dušikom, ki nam povzroča lahko dihanje. Toda ker kisik pospešuje dihanje in pospešuje izživenje, bi bilo zopet škoda, ako bi v velikem gozdu bilo vedno manj ogljika in vedno več kisika. Modri Stvarnik je tudi v tem oziru poskrbel za ravnotežje. Rastline oddajajo kisik, živali ga potrebujejo za dihanje in oddajajo zato ogljik, ki ga potrebujejo rastline. Ako bi bile na svetu samo rastline in ne tudi živali, bi človek hitro izživel, nasprotno: ako bi bile na svetu samo živali in ljudje, bi se zadušil. Zato nam postaja slabo, ako se nas mnogo skupaj nahaja v zaprtem majhnem prostoru ali v natlačenem zaprtem zverinjaku. Da dobiva torej zrak prave množine kisika in ogljikove kisline, je Bog zopet premodro uredil: kar ljudje in živali izdihavajo, to potrebuje zelena rastlina, kar pa ta oddaja, pa je nam in živalim v korist.

Velik je Gospod v svojih delih.

(„Straža“)

Zabavni dogodki iz minolosti.

Po raznih virih nabrala Gnjevoš in Internus.

12. Sorodstvo.

K cesarju Rudolfu je prišel nekdo iz mesta Lauingen in ga nagovoril:

»Najmogočnejši vladar! Prosim, podari mi kaj.«

»Zakaj naj ti kaj podarim?« vpraša cesar.

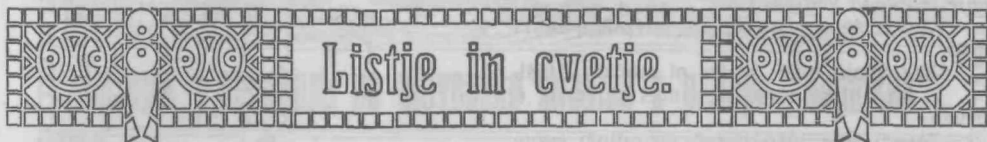
»Zato, ker sem tvoj sorodnik.«

»Po kom, dragi moj?«

»Po Adamu.«

»Dobro,« reče Rudolf, »pojdi in prinesi veliko široko vrečo.«

Ves vesel gre prosjak in prinese vrečo, v nadi, da bo kmalu polna denarja. Toda cesar vrže en vinar v vrečo in reče: »No, zdaj pa pojdi in skrbi, da vsak, ki je s teboj v tako bližnjem sorodstvu, podari ravno toliko, in tvoja vreča bo kmalu polna.«

Zakaj?

19. Zakaj so posebno koristni izprehodi v naravi? Najprej radi telesnega zdravja. Vdihava se svež in čist zrak; prosto gibanje in daljša hoja, zlasti še na kako višavo, pospešuje prebavo in krvotok. Kretanje v prosti naravi je vse kaj drugega nego telovadba v zaprtih prostorih.

A tudi dušni užitek nudi prosta narava. Kako razveseli naše oko lep razgled! Kako se pomnoži naše znanje, zlasti v naravoslovju, ako od blizu opazujemo predmete: kamenje, rudnine, živali, rastline; razmotrivamo delovanje in razne izpremembe v naravi. Z dobrim opazovanjem in točnimi slikami se sicer tudi nekaj doseže; toda vse kaj drugega je, ako se razne stvari same vidijo in opazujejo. Ptičjega petja in raznoterih živalskih glasov nikakor ni mogoče spoznati po opisovanju in pripovedovanju.

Seveda pravo dušno korist od takih izprehodov ima le tisti, ki z zanimanjem opazuje naravo in ne rine slepo naprej kot »božji volec«. Najboljše je, če se morejo izprehodi vršiti v družbi plemenitega, v naravoslovju dobro podkovanega spremljevalca, ki zna z nežnim čutom povzdigovati naše misli od lepote stvari do neskončne lepote, dobrote in modrosti njihovega Stvarnika.

Pristaviti nam je še to, da ima v naravi vsak letni čas svojo posebno mikavost in čarobnost za modrega šetalca.

Modrost v pregovorih, domačih in tujih.

Hiša.

Hiša brez molitve in pa polje brez dežja. Gost v hišo, Bog v hišo. (*Gostoljubnost spremlja blagoslov božji.*)

Od vsake hiše je pot v Rim. (*Pa tudi v nebesa.*)

Svoja hiša najboljša. — V svoji hiši je suh kruh boljši kot pečenka v tuji. — Vsak pes je lev v svoji hiši.

Strah je dobra reč pri hiši.

Vsaka hiša ima svoj križ.

V hiši je samo en hlapec, namreč gospodar.

V visoke hiše najprej trešči.

V majhni hiši velik mir.

Hiša, kjer je mir, je sreče vir.

Hiša se ceni po sosedih.

Pridnemu lakota le v hišo gleda, vanjo si ne upa.

V prazni hiši ni dobiti nobene miši.

Kdor trka na prazno hišo, mu nihče ne odpre.

Hiša brez ognjišča je malo vredna.

Vsaka hiša ima svoja vrata. (*Vsak se zna izgovarjati in opravičevati.*)

Težko tuji hiši služiti, še težje si hišo pridobiti.

Kdor hoče zidati hišo, mora temeljni kamen položiti na svojo denarnico. — Kdor s tujim denarjem hišo zida, kamenje na svoj grob nosi (svoji sreči k pogrebu zvoni.)

